

СУБ'ЄКТ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

ПОЛЕГЕНЬКА Олена Русланівна - аспірант кафедри нагляду за додержанням законів при проведенні досудового розслідування Національної академії прокуратури України, юрист 3 класу

УДК 344.1

В данной статье исследованы признаки специального субъекта преступления. Приведен статистический анализ совершения воинских преступлений военнослужащими. Проанализированы субъекты воинских преступлений в соответствии со ст. 401 УК Украины. Определены правовые статусы военнослужащего, военнообязанного и резервиста.

Ключові слова: Спеціальний суб'єкт, суб'єкт військового злочину, військовослужбовець, військовозобов'язаний, резервіст.

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки, згідно зі ст. 17 Конституції України, є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави. Організація і порядок діяльності Збройних Сил, усіх інших військових формувань України та правоохоронних органів визначаються законами [1].

Від стану законності та військового правопорядку у Збройних Силах та інших військових формуваннях, що діють відповідно до законодавства України, залежить ефективність виконання покладених на них найважливіших державних завдань. Військові статuti, окремі закони та підзаконні норма-

тивно-правові акти в цілому досить чітко і достатньо повно регламентують усі сфери життя та діяльності Збройних Сил, інших військових формувань і правоохоронних органів України.

На військовослужбовців покладається обов'язок неухильного дотримання Конституції України, законів і підзаконних актів, Військової присяги, наказів командирів (начальників). Усе це багато в чому визначає специфіку та якість функціонування суспільних відносин у сфері несення військової служби, а також особливості й суспільної небезпечності правопорушень, у тому числі й військових злочинів, що на них посягають.

У теорії кримінального права загально-визнаним є те, що злочином може вважатися діяння, у якому присутні усі елементи складу злочину, а саме: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Суб'єкт злочину є ключовим елементом складу злочину, тому що саме він виконує діяння, спрямовані на досягнення суспільно небезпечного результату.

Серед науковців дослідженням даного питання займалися Х.М. Ахметшин, М.І. Бажанов, І.Г. Богатирьов, В.О. Бодаєвський, Ф.С. Бражник, В.О. Бугаєв, В.О. Глушков, С.І. Дячук, О.М. Джу́жа, С.І. Зубков, О.Г. Кальман, М.І. Панов, Г.С. Семаков, М.С. Туркот, К.Г. Фетісенко, М.І. Хавронюк, С.О. Харитонов та інші.

В даний час на сході України проводиться Антитерористична операція. Рішення про її проведення було прийнято РНБО

України та введено на підставі Указу Президента України від 14 квітня 2014 року № 405 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози та збереження територіальної цілісності України» [2], тому на сьогодні тема суб'єкта військових злочинів є вельми актуальною.

Так, згідно виступу Генерального прокуратура України від 27 серпня 2014 року за період проведення антитерористичної операції з квітня по серпень 2014 року було порушено 1090 кримінальних проваджень за вчинені злочини у військовій сфері, розпочато кримінальне переслідування щодо 4579 військовослужбовців, проти 76 військових відкрито кримінальні провадження за непокору, 119 – за дезертирство, 337 – за самовільне залишення військової частини або місця служби, 34 – за ухилення від військової служби, 344 військовослужбовцям працівники військової прокуратури вже оголосили повідомлення про підозру у вчиненні злочину, 25 військовослужбовців взято під варту, а решті обрали таку міру запобіжного заходу, яка не пов'язана з обмеженням волі [3]. Відповідно до інформації заступника Генерального прокурора України – Головного військового прокурора Анатолія Матіюса станом на 16 лютого 2015 року розпочато 3094 провадження про кримінальні правопорушення, вчинені 3756 військовослужбовцями. З тієї ж категорії 1696 кримінальних проваджень за фактами дезертирства щодо 2342 військовослужбовців, 871 – за фактами самовільного залишення служби щодо 1094 військовослужбовців, 108 – за фактами непокори щодо 227 військовослужбовців, а також 24 за фактами ухилення від військової служби іншим способом щодо 24 військовослужбовців. Повідомлено про підозру 362 військовослужбовцям, щодо 332 – обвинувальні акти направлено до суду. Стосовно 18 військовослужбовців судом обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою [4]. Вищенаведений статистичний аналіз вчинення військових злочинів свідчить про тенденцію їх стрімкого зростання, так як у 2007 р. їх було зареєстровано 508,

у 2008 р. – 450, у 2009 р. – 442, у 2010 р. – 551, у 2011 р. – 493, у 2012 р. 352 [5, с. 113].

Відповідно до ч. 1 ст. 18 Кримінального кодексу України (надалі – КК України) суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність [6]. Тобто згідно теорії кримінального права суб'єкт злочину характеризується наявністю таких обов'язкових ознак як: фізична особа вказує на те, що злочин може вчинити лише людина, досягнення віку кримінальної відповідальності за загальним правилом настає з 16 років та осудність – це здатність особи під час вчинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

Крім загального існує ще і спеціальний суб'єкт. Згідно ч. 2 ст. 18 КК України, спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа [6]. Тобто, суб'єкт злочинів передбачених в Розділі XIX КК України проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби є спеціальний. Спеціальні ознаки можуть характеризувати, наприклад, правовий стан особи, яка вчинила злочин, службовий стан особи, професію, колишню антисоціальну діяльність, родинно-сімейні зв'язки тощо [7, с. 101]. Ознаки спеціального суб'єкта доповнюють загальне поняття, тому завжди є додатковими [8, с. 94]. Суб'єктом зазначених злочинів можуть бути особи, на яких держава покладає обов'язки, невиконання або несумлінне виконання яких у низці випадків може викликати тяжкі наслідки, що свідчить про підвищену небезпеку таких злочинів [9].

Перелік спеціальних суб'єктів військових злочинів передбачених у ст. 401 КК України є вичерпний. Особи не зазначені у даній нормі не є суб'єктами військових злочинів. Згідно із ч. 2 ст. 401 КК України суб'єктами військових злочинів є військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України та

інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, а також військово-зобов'язані під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів, інші особи, визначені законом. На нашу думку, необхідно доповнити вищенаведену статтю КК України військовослужбовцями Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації. Оскільки згідно зі ст. 14 Закону України «Про державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», на військовослужбовців Служби покладено виконання обов'язків, пов'язаних із реалізацією контрольно-розвідувальних та правоохоронних функцій. З огляду на викладене вважаємо, що Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, не будучи правоохоронним військовим формуванням де-юре, де-факто ним є.

Окрім цього, треба зазначити, що чинний КК України не визначає того, хто є військовослужбовцем, військовозобов'язаним, резервістом відповідь на дане питання містять інші нормативно-правові акти, що в свою чергу ускладнюють реалізацію механізму притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Так, поняття «військовослужбовець» міститься в положеннях ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Військовослужбовець – особа, яка проходить військову службу. Окрім цього, відповідно до ст. 2 вищезазначеного закону військовослужбовець визначається як громадянин України, який виконує загальний військовий обов'язок або службу на конкурсно-контрактній основі в Збройних Силах України та інших військових формуваннях, придатний за станом здоров'я та віком до цієї професійної діяльності, пов'язаної із захистом Вітчизни [10]. Отже, однією із специфічних ознак суб'єктів військових злочинів є та, що вони під час вчинення військового злочину повинні перебувати на військовій службі у Збройних Силах України чи інших збройних формуваннях України.

Таким чином, особлива частина Розділу XIX КК України не відносить до категорії суб'єктів військових злочинів

військовозобов'язаних та резервістів згідно Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу». Єдиною умовою для того, щоб ці особи могли вважатися суб'єктами військових злочинів, – це вчинення ними такого злочину під час проходження військової служби у збройних формуваннях, зазначених у нормативно-правових актах, оскільки в такому разі вони автоматично переходять до категорії військовослужбовців.

Згідно ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу»: військовозобов'язані – це особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави; резервісти – це особи, які в добровільному порядку проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України, інших військових формувань і призначені для їх комплектування у мирний та воєнний час. Тому ми вважаємо, що до переліку суб'єктів військових злочинів потрібно включити військовозобов'язаних і резервістів [11].

Судова і слідчо-прокурорська практика свідчить про те, що злочини проти порядку проходження або (та) несення військової служби можуть бути вчинені різними категоріями військовослужбовців та прирівняних до них осіб. Зокрема, суб'єктом самовільного залишення військової частини є військовослужбовець, дезертирства – військовослужбовець та військовозобов'язаний (резервіст) при проходженні військових зборів, суб'єктом недбалого ставлення до військової служби є військова службова особа. Однак, розглядаючи злочин передбачений ч. 1 ст. 428 КК України, у формі залишення гинучого військового корабля командиром, який не виконав до кінця своїх службових обов'язків, заслуговує на увагу думка М.С. Туркота про те, що суб'єктом наведеного злочину виступає спеціально визначена, уточнена військова службова особа – командир морського військового судна. Тобто йдеться не просто про спеціального, а спеціального уточненого суб'єкта злочину [12].

Таким чином, підсумовуючи все вищевикладене, можемо відмітити, що трактування

АНОТАЦІЯ

В даній статті досліджені ознаки спеціального суб'єкта злочину. Наведено статистичний аналіз вчинення військових злочинів військовослужбовцями. Проаналізовано перелік спеціальних суб'єктів військових злочинів відповідно до ст. 401 КК України. Визначені правові статуси військовослужбовця, військовозобов'язаного та резервіста.

суб'єкта військового злочину показало, що він має деякі особливості, котрі регламентуються не кримінальним законодавством, а законодавством військової сфери, та які необхідно враховувати під час кваліфікації злочинів передбачених Розділом XIX КК України.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141
2. Окремі аспекти кваліфікації злочинів проти порядку проходження військової служби в період проведення Антитерористичної операції
3. За військові злочини порушено понад тисячу кримінальних справ – [Ярема Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26553407.html>
4. Компромісів з тим, хто підриває нашу боєготовність бути не може – [Матіос Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://na.mil.gov.ua/14452-kompromisiv-z-timi-xto-pidrivaye-nashu-boyegotovnist-butine-mozhe>
5. Колодяжний, М. Г. Кримінологічна характеристика військових злочинів в Україні / М. Г. Колодяжний // Питання боротьби

SUMMARY

In this article the special characteristics of the perpetrator. Shows statistical analysis committing war crimes soldiers. Special subjects analyzed for war crimes under Art. 401 of the Criminal Code of Ukraine defines the legal status of servicemen, conscripts and reservists.

зі злочинністю : зб. наук. пр. – Харків. : Право, 2013. – Вип. 26. – С. 109-117.

6. Кримінальний кодекс України № 2341 – III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131

7. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / [О.М. Алієва, Л.К. Гаврильченко,

Т.О. Гончар та ін.] ; відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Х. : Одиссей, 2009. – 328 с.

8. Хохлова І.В. Кримінальне право України. Загальна частина : [навч. посібник] / І.В. Хохлова, О.П. Щем'яков. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 272 с.

9. Касько Т.Ю. Ознаки суб'єкта злочинів проти порядку несення та проходження військової служби – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v74/64.pdf>

10. Закон № N 2232-XII «Про військовий обов'язок і військову службу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

11. Головка М.Б. Суб'єкт військових злочинів: необхідність змін – [Електронний ресурс].

12. Туркот М.С. Кримінологічна характеристика особистості суб'єкта військових злочинів / М. Туркот // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 2. – С. 76-82. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnapu_2015_2_13.pdf